

Nove knjige

Esad Tihić, Bosanski Šamac kroz historiju: Od postanka naselja do završetka Drugog svetskog rata, izd. S. Tihić, Sarajevo 2005, str. 264.

BOSANSKI ŠAMAC je grad veoma zanimljive prošlosti koja se, primjenom tematskog i hronološkog principa, jasno odslikava na stranicama knjige Esada Tihića (1925), autora sa bogatim istraživačkim iskustvom i spisateljskim opusom. "Neobičan" nastanak i razvoj grada prezentirani su detaljno i argumentirano, posebno one reljefne dionice historije koje iziskuju pažnju i komentar historičara vezanih za proučavanje muhadžirskih pokreta. Istraživanje višestoljetne, kontinuirane muhadžirske drame na Balkanu, otkriva skoro zaboravljeni svijet individualnih i porodičnih sudbina, svijet borbe za opstanak. Problem iseljavanja se ne može posmatrati izolirano od širih tokova zbivanja, bez uklapanja u nužni geografsko-historijski okvir. Tihićeva knjiga, stavljena u širi kontekst, ne može ostaviti upućenijeg čitaoca ravnodušnim, uzimajući u obzir brojne historijske vertikale koje se nameću i mogućnosti usporedbe ne tako davne prošlosti sa sadašnjošću. Time ona, naročito neki njeni dijelovi, reaktuelizirajući određene historiografske probleme i "bjeline", dobijaju na dodatnom značaju koji nadrašta postavljene tematske limite, doprinoseći ujedno novim saznanjima o slojevitoj prošlosti, boljem sagledavanju i tumačenju današnjice. Naučni odgovori na brojna pitanja ne mogu se naći samo na jednom mjestu, u jednom arhivu, historiografiji jednog naroda ili samo u jednoj knjizi.

Autor je veći dio knjige posvetio vremenu i motivima nastajanja Bosanskog Šam-

ca, dolasku 1863. njegovih prvih stanovnika – dijela prognanih muhadžira iz "Beogradskog pašaluka", odnosno Smederevskog sandžaka, kao i kratkom historijatu gradova iz kojih su pristigli. Beogradski pašaluk se, treba reći, ne spominje u osmanskim dokumentima, jer ga, kao takvog, nije ni bilo u Osmanskom carstvu. Postojao je Smederevski sandžak u kojem se nalazio i Beograd. Upravnik ovog sandžaka imao je titulu paše i stolovao je u Beogradu. Seobe muslimana iz ovog sandžaka započele su već nakon austro-osmanskih ratova 1737.-1738., a onda su se nastavile u nekoliko valova 1788. godine, zatim tokom 19. stoljeća. "Turci" u Beogradu i gradovima Smederevskog sandžaka bili su najvećim dijelom muslimani južnoslavenskog porijekla, uz mali broj Osmanlija, Pomaka, islamiziranih Levantinaca i Albanaca. Semantički sadržaj izraza "Turčin" na Balkanu je bio artikuliran momentom religioznosti, a ne etničke identifikacije. Nazivanje svih muslimana "Turcima" kod hrišćanskih naroda nije bila posljedica neznanja, već jakih predrasuda ali i sasvim konkretnog stava. Muslimani nisu "miljenici" balkanske i evropske historiografije. Oskudna znanja i odsustvo želje da se to stanje prevaziđe posljedica je rasističkog stava u tim historiografijama. Massien de Clerval (1820.-1896.) boraveći u Bosni 1855. piše o Bošnjacima da je *"velika nesreća ovog dijela slavenske rase da je nepoznat, ili da je bar jedino poznat preko izvještaja svojih neprijatelja"*.

Muslimani su, shodno odlukama međunarodne konferencije u Kanlidži u septembru 1862. morali napustiti prostor Smederevskog sandžaka, na kojem je, preko nji-

hovog progona, nastajala srpska kneževina. Niko se nije zabrinuo u Evropi zbog iseljavanja muslimana. Na evropske simpatije nisu mogli računati iz prostog razloga: Srbi su bili hrišćani, a oni nisu. Historija nije samo historija pobjednika, već uključuje i pobijedene. Neophodno je suočiti se sa istinom i kazivanjima žrtve. Odlaskom muslimana iz Smederevskog sandžaka nastalo je doba brisanja historije, organiziranog zaborava, renominacije, frontalnog uništavanja tragova osmanske višestoljetne kulture i obilježja naroda koji joj je pripadao, kulturne matrice koja je tvorila specifične oblike života i djelovanja. Promjena toponima je u suštini falsificiranje prošlosti. Beograd je početkom 20. stoljeća izgledao kao počišćeni "ruski grad". Na jednim ruševinama nastajao je isključivi "novi svijet" koji nije prihvatao postojanje drugog i različitog. Užice, koje je u prvoj polovini XIX stoljeća bilo, pored Beograda, najveća "turska" varoš u Smederevskom sandžaku - "mali Carigrad" na Đetinji, grad trgovaca i zanatlija, imalo je sličnu, tragičnu sudbinu. Srpski hroničari su govorili da je bilo divno pogledati grad sa Tatinca i okolnih brda, "kako se po njemu bijele kule kao da su od sira. No, to je bilo do 1862. godine, a tada je odzvonilo i Turcima i gradu sa njegovim kulama". Po završetku konferencije u Kanlidži, u Užicu je izbio veliki požar. Požar su izazvali Srbi - "verni ljudi", da bi optužili muslimane kao podmetače i inspiratore sukoba. Ova akcija je izvedena po nalogu okružnog načelnika Pavla Đelmaša, odnosno srpske vlade. Požar je svojim razmjerama iznenadio i same piromane, ali je poslužio kao izgovor da se muslimani što prije iseše iz grada. Kada su Užičani nevoljno krenuli put Bosne, čelo tužne kolone je bilo na Kadinjači, a "rep u varoši". Srpska vojska pratila ih je, pjevajući. "Kad se opet staneš seliti" - govorio je, skoro proročanski, jedan "era" dojučerašnjem komšiji - "nemoj drugoga tražiti, no poruči meni da dođem da te opet selim" - na šta mu je muhadžir nevoljno odmahnuo: "Vala, Vlaše, kako ste počeli, mučeno ćemo se i u Šamu zadržati". U Užicu je, u obračunu sa osmanskom baštinom, ubrzo porušeno i preostalih

sedam džamija. Miladin Radović prijekorno je opisivao srpsko rušenje starog Užica: "Baš ig je bog stvorio za bataljivanje starina", kazujući da su "Turci" imali više obzira prema kulturnim dobrima, nego Srbi po dobijanju Užica. Kamen sa Šehove džamije, najljepše džamije, korišćen je 1876. za zidanje kafanskih nužnika. U narodu je bilo vjerovanje da će njeni rušitelji biti prokleti. Porodica Ilije Jokanovića, trgovca i kafandžije, koji je porušio džamiju doista se ugasila. Iza njega je ostao sin čija je žena ubrzo oboljela i koji nije imao poroda.

Znatan dio muhadžira iz Smederevskog sandžaka 1862.-1867. naselio se na teritoriji Bijeljine, Janje, Kozluka, Zvornika, Srebrenice, Vlasenice, Brčkog, Kladnja, Tuzle, Gračanice. Muhadžiri osnivaju tada nova naselja: Brezovačko Polje, Gornju Aziziju (Bosanski Šamac), Donju Aziziju (Orašje). Ova dva naselja su dobila ime po tadašnjem sultanu Abdul-Azizu (1861.-1876.). Naselja su građena sa širokim, pravim ulicama. Između njih je ostavljan prostor za trgove, bašte i džamije. Izgradnja Bosanskog Šamca trajala je nekoliko godina. Građevinsko planiranje izveli su francuski inženjeri, koje je angažirao Osman Šerif Topal-paša, bosanski valija. Oni su bili i nadzornici na gradilištima. Doseljeni muhadžiri, odnosno odrasli muški članovi porodica, zajedno su "sa kršćanskom rajom iz okolnih sela, koja je time odrađivala kuluk, sami, od dodijeljenog i priručnog materijala, gradili kuće. Za to vrijeme stanovali su u privremenim skloništima". U novi grad se doselilo "498 odraslih i muške djece Užičana za koje je izgrađeno 235 kuća, iz Sokola 69 muških članova, koji su smješteni u 32 kuće, i 57 odraslih i djece iz Šapca, koji su smješteni u 26 kuća. Ovim brojevima treba dodati isti, ili malo povećan, broj ženskih stanovnika, koje u to vrijeme nije evidentirano u službene knjige". Dio muslimana iz Smedereva, Kladova i Beograda otišao je, pak, u Rumeliju, u Vidin i Niš, dok su neki prelazili i Bosfor, nastanjujući se po anadolskim varošima. Iz Niša su 1877.-1878. ponovo bježali. Savremenik Milan Miličević zaključuje: "Čudnovata je sudbina mnogih između ovih Turaka.

Njih ima koji su se rodili u Jagodini. Odatle ih je digao Knez Miloš i saterao u Beograd. Iz Beograda krenuo ih je Knez Mihailo u Niš. Iz Niša potisnuo ih je Kralj Milan dalje. Turci se iseljavaju u Prištinu, Skoplje, Prizren, Solun". Odatle su 1912. ponovo krenuli u muhadžirluk. Potomci muhadžira iz Smederevskog sandžaka u Bosni će se 1992. naći, opet, u još neizvjesnijem položaju od svojih predaka. Mnogobrojni historijski procesi i zbivanja prevazilaze po prirodi stvari lokalne i regionalne granice. Imajući u vidu sve ono što se zbilo u posljednjoj deceniji 20. stoljeća, iako to nije bila primarna tema njegove preokupacije, autor vjerovatno nije bio u prilici da konsultira i širu literaturu o dolasku muhadžira iz Smederevskog sandžaka, kao i onu o naseljima iz kojih su protjerani. To ga je dijelom ograničilo u interpretaciji, mada bi konsultiranje drugih, relevantnih radova još više upotpunilo lomno vrijeme druge polovine 19. stoljeća, kao i njegovu nužnu revalorizaciju. Odsustvo institucionaliziranog pristupa ovakvim temama u BiH nije, na sreću, zahvaljujući često i upornosti, ovakvom entuzijazmu pojedinaca, označilo i njihovo neopravdano marginaliziranje. To ostaje zadatak i za neka buduća, sistematska istraživanja profesionalnih historičara i angažiranja naučnih institucija. Nova saznanja i iskustva modificiraju shvatanje prohujalog razdoblja i izazovno otkrivaju zanemarene sadržaje "nauke o nesreći ljudi".

Autor je za istraživanje austrougarskog razdoblja koristio podatke u objavljenim izvorima i literaturi. Za period između dva svjetska rata nastojao je prikupiti što više podataka o svim segmentima društvenog i privrednog života Bosanskog Šamca. Vrijeme Drugog svjetskog rata je koncizno opisano. Grad je tada bio značajan izbjeglički centar. Tu su spas potražili muhadžiri iz doline Krivaje, jugoistočne Bosne i istočne Hercegovine. Epidemije pjegavog i trbušnog tifusa nemilosrdno su kosile muhadžire, osobito djecu. Zbog nedostatka bijelog platna, tijela umrlih su omotavana u pak-papir i tako sahranjivana. Literatura je, kažu, moćnija od historije, ali da život nadmašuje literaturu.

Tihić je, uz sve one prateće emocije i osje-

ćaje odgovornosti prema zavičaju, uložio vičan napor da istraži i predstavi prošlost Bosanskog Šamca, čemu ide u prilog i sam reprezentativan izgled knjige, da ga analizira i iznijansira kroz smjene epoha, država i sistema do 1945. godine, i približi kroz skladan i tolerantan život svih njegovih žitelja. Trudio se da ostavi iza sebe ono što je saznao i do čega je došao, da ova knjiga bude podsticaj mlađim historičarima da nastave dokle i do čega on nije uspio doći. Za događaje nastale poslije 1945. napisao je da nije pokazivao interes. O ovom gradu, i ne samo o njemu, ipak se pišu ili će se pisati knjige, ali o događajima u posljednjoj deceniji 20. stoljeća. Time njegova historija postaje sveobuhvatnija. Nakon čitanja Tihićeve knjige treba se podsjetiti na riječi Meše Selimovića, da se i preko površnog izučavanja historije, iznenadimo koliko ima "analognih, pa i identičnih situacija s našima, iz ovog vremena u kojem živimo. Sva egzistencijalna pitanja i muke žive u nama jednako kao što su živjela u našim bližim i daljim precima". Tihićeva knjiga zato ne govori samo o Bosanskom Šamcu, već na izvjestan način, upućuje i na promišljanja o fatalnim, cikličnim ponavljanjima historije, fatumu muhadžir-luka, gradovima koji su nasilno postajali nešto drugo u odnosu na ono što su prije bili, na stvarnost orvelovskog tipa, na neke, stalne ili "nove", daleke ali prelomne Kanlidže i Dejtone.

Dr. Safet Bandžović

Denis Bećirović, Informbiro i Sjeveroistočna Bosna, odjeci i posljedice sukoba KPJ – Informbiro (1948. – 1953.), "Feri" Tuzla 2005.

HISTORIJSKA STUDIJA "Informbiro i Sjeveroistočna Bosna, odjeci i posljedice sukoba KPJ – Informbiro (1948. – 1953.), Denisa Bećirovića potvrda je da se velike historijske teme, s protokom vremena uvijek iznova mogu promišljati, promatrati, upoređivati i da se iz njih uvijek mogu izvlačiti historijske pouke i poruke. Upuštajući se u obradu ovog pitanja, autor je pokazao da se jedna historijska činjenica, jedan događaj, jedan proces s posljedicama dugog trajanja,

a sukob Informbiroa i KPJ je školski primjer za to, može promatrati različito i iz različitih uglova, ne samo tokom trajanja procesa, već i po njegovom završetku. Neka nam ova knjiga posluži kao povod da sebi postavimo pitanje: Kako se danas sjećati Informbiroa?

Koji je njegov historijski kontekst?

Činjenica da odavno fizički nisu živi glavni protagonisti tog sukoba i da su nestale državne zajednice koje su bile u neposrednom sukobu 1948. i olakšava i otežava traženje odgovora na to pitanje.

Od odlučnog Titovog "Ne" 1948., koje se kvalifikovalo neviđenim mjerilima hrabrosti i vizionarstva i istovremeno mjerilima balkanske kapricioznosti, tvrdoglavosti i avanturizma – pa do rušenja Berlinskog zida i definitivnog samourušavanja jednog poretka na čije je "opasne nestašluke" svojim odlučnim "Ne" prvi ukazao Josip Broz sa svojim kompanjonima – da bi mu zatim odmjerio "od šake do lakta", proteklo je više od pola vijeka, dobar komad vremena u kojem se desio hladni rat, urušavanje i nestanak komunističke imperije kao svjetske super sile, u isto vrijeme desio se uspon i pad državno-političkog projekta pod imenom Jugoslavija – drugi put.

Premalo vremena za toliku količinu historije, rekli bi neki analitičari.

Mi koji pripadamo takozvanoj "prelomljenoj generaciji", a u tu generaciju svrstavam sve one koji su najmanje polovinu svog radnog vijeka proživjeli kao Jugoslaveni (u smislu, državljani Jugoslavije), a ostatak u periodu poslije njene propasti, objektivno i danas, nekritički gledamo na čitav taj period, počesto ga glorifikujemo i uljepšavamo po mjeri svoje mladosti (rekli bi pjesnički nadahnuti pojedinci), rizikujući uvijek da nas prozovu jugonostalgicarima. Tako nekako gledamo i na historijski sukob Tita i jugoslovenskih komunista sa SSSR i Staljinom, čija se moć u tom vremenu uzdizala "do nebesa".

Još su nam u živom sjećanju predavanja i omladinske tribine na temu "Sukob KPJ sa Informbiroom", koje su nam i tada, usljed upornog ponavljanja dozlaboga poznatih činjenica i otrcanih političkih fraza bile jako

dosadne i neinteresantne jer su povremeno poprimale karakteristike svojevrstnog ideološkog drila. Toj tematici prilazilo se sa izvjesnim strahopoštovanjem, temu su mogli držati samo odabrani, valjda posebno pripremani predavači, obično "stariji i iskusniji drugovi". Mi smo ih, ponekad u šali zvali "naši ibeovci". Zato se i danas ta tematika može činiti poprilično poznata, nemalo do kraja iscrpljena. Ali samo na prvi pogled.

Iz današnje perspektive na te događaje gleda se sa puno više realnosti. Ukratko: raskid sa Staljinom Tito je iskoristio "besprimjerno uspješno" Nakon tog sukoba, profilirao se u lidera trećeg svijeta, na čijem je čelu bila Jugoslavija, koja kao država u tom procesu doživljava priznanje i ugled kakav nikad do tada nije imala. Na unutrašnjo-političkom planu, svoj poseban put u socijalizam državno-partijsko rukovodstvo je propagiralo kao epohalan i jedinstven teorijski i praktični put oslobađanja rada i radničke klase i kao originalan način rješavanja nacionalnog pitanja u višenacionalnoj zajednici.

Kasnije će se pokazati, kako tvrde neki historičari, da je državno-partijski vrh na taj način tražio "novu legitimaciju samovlašća i pri tome do krajnosti pretjerivao s unošenjem pragmatizma i dogmatizma".¹

Dakle, jugoslavenski komunisti su na vanjsko-političkom planu iskoristili simpatije i pomoć zapada (koristeći klimu hladnog rata), a na unutrašnjem planu, oslonac za svoju vlast tražili su u sistemu samoupravljanja koji su propagirali kao ostvarenje marksističke utopijske aspiracije "odumiranja države". Taj će se sistem propagirati na zapadu kao "participacijska demokratija", koja nema nikakve veze sa sovjetskim tradicijama. Sistem samoupravljanja će se u praksi kasnije sam početi urušavati usljed svoje preorganizovanosti, poprimivši karakteristike "nezgrapnog i skupog dinosaurusu u čijoj su sjeni harali gospodarska nerazboritost, birokracija i korupcija".²

Primjenom modela samoupravljanja na odnose između federalnih jedinica jugo-

1 Srećko M. Džaja, "Politička realnost jugoslovenstva", Sarajevo, Zagreb 2005., 204

2 Isto, 204

slovenske višenacionalne države doći će do izražaja mnoge zapretane socijalne i nacionalne protivrječnosti, koje će, vremenom, prouzrokovati privredni kolaps, oružane sukobe i raspad jugoslovenske države.

Studija o kojoj danas govorimo pokazala je da se tom epohalnom događaju u historiji svih naroda sa prostora koji se zvao Jugoslavija, ali i događaja sa evropskim i svjetskim historijskim predznakom koji je izazvao tektonske poremećaje, čije podrhtavanje osjećamo i danas – može govoriti i kao o događaju koji je itekako zanimljive refleksije imao i na užim prostorima, na lokalnom nivou kakav je prostor Sjeveroistočna Bosna.

U ovoj knjizi autor je pokušao dati odgovor na pitanje: kakav je odraz globalnih historijskih procesa, a sukob KPJ i IB-a 1948. godine to je nesumnjivo bio, na jednom mikroprostoru kakva je Sjeveroistočna Bosna. Onaj ko se ozbiljnije bavi takozvanim malim historijskim temama, odnosno lokalnom historiografijom, razumije sve teškoće takvog pristupa i istraživačkog postupka.

O kojim se teškoćama radi?

Prvo, historijski događaji epohalnih razmjera, sa posljedicama koje se i danas osjećaju morali su se “metodološki sabiti” na geografski dosta uzak i vremenski ograničen prostor (Sjeveroistočna Bosna, period 1948. – 1953.);

Drugo, istraženost teme i veliki izbor historiografske, političke, sociološke i druge literature o sukobu KPJ - IB, može biti prednost, ali i otežavajući faktor, pogotovo ako se ima u vidu stanje arhivske građe i izvora prvog reda o IB kako sa stanovišta njene obrađenosti, tako i njene dostupnosti. Tačno je da su o IB ispisane “planine” knjiga kako kod nas, tako i u svijetu, ali je isto tako tačno da su izvori o IB na prostoru Sjeveroistočne Bosne krajnje oskudni;

Treće, posljedice sukoba KPJ – IB zasjekle su u sve društvene pore tog vremena. Osim promjene vanjskopolitičke pozicije zemlje, na unutrašnjem planu, nakon 1948. godine, uslijedile su ne samo administrativno-političke promjene i promjene u državno-partijskoj nomenklaturi, već i ukupnim

društveno-ekonomskim odnosima (izmjene prvog petogodišnjeg plana, seljačke radne zadruge, skidanje zara i feredže, to jest otkrivanje žena muslimanki, samoupravljanje, fabrike radnicima – zemlja seljacima, napuštanje socrealizma u umjetnosti i književnosti, promjena kursa prema vjerskim zajednicama i nacionalnim kulturno-prosvjetnim društvima itd.).

Tražeci odgovor na pitanje kakvi su sve bili odjeci i posljedice sukoba KPJ – IB (1948. – 1953.) na prostoru sjeveroistočne Bosne, autor ove knjige je manje-više uspješno savladao spomenute poteškoće i probleme. U prvom dijelu knjige, koristeći se savremenom historiografskom literaturom, izložio je glavna obilježja sukoba između KPJ i IB, geografski i vremenski prostor svog istraživanja definisao je na početku drugog dijela knjige koji je ispisao pod naslovom “Promjene društveno-ekonomskog sistema u Sjeveroistočnoj Bosni (1948. – 1953.). U trećem dijelu knjige govori se o djelovanju protivnika režima, a u četvrtom o načinu i metodama suprotstavljanja politici IB na prostoru koji je predmet ovog istraživanja.

Razrađujući pojedina pitanja unutar tih poglavlja, autor je koristio odabranu literaturu (za definisanje određenih općih stavova) i arhivsku građu, uglavnom partijske provenijencije, uključujući i jedan Elaborat po Informbirou 1948. – 1954. Odjeljenja UDB-e Tuzla iz Arhiva obavještajno-sigurnosne službe Federacije BiH.

Iako je pretežno koristio partijske i obavještajne materijale, autor je uspješno izbjeo zamku jednostranosti u zaključivanju. Doduše, ti bi zaključci i prosuđivanja dobili mnogo više na snazi da su potkrijepljeni podacima i iz drugih izvora, naravno ako oni postoje.

U pojedinim dijelovima knjige, uz interpretaciju stavova sa partijskih skupova, naći ćemo na vrlo zanimljive detalje koji ilustruju ukupnu društvenu atmosferu u našim malim sredinama, seoskim i gradskim partijskim aktivima, u jednom vremenu kad se činilo da je “svakom udba za vratom” i da za sve i u svakom slučaju “ozna dozna”. U

pojedininim slučajevima to je poprimalo i karikaturalne razmjere - kad je partija morala znati ne samo s kime se družiš, već i s kime spavaš. Navodimo samo jedan detalj iz knjige koji se odnosi na skidanje zara i feredže u gračaničkom kraju: "Dakle, unutar KPJ sazrelo je uvjerenje da prvo treba razriješiti ovo pitanje unutar partijskih redova, sa onim članovima koji ne provode oficijelne stavove Partije. Na nekim sastancima osnovnih partijskih organizacija, kao u Doborovcima npr., partijski aktivisti su isticali da kod skidanja zara nema odstupanja, te se zato 'nama komunistima postavilo pitanje ili raščistiti sa ženama ili se rastati sa Partijom', ocjenjujući dalje 'da je bolje rastati se od svega (pa valjda i od vlastite žene, p.a.) nego od naše Partije'."¹

Rascjep KP na titoiste i staljiniste, titoisti su prevladali dugogodišnjom represijom, zlostavljanjima i kažnjavanjima pripadnika IB (Goli otok), što je ostavljalo posljedice ne samo u komunističkim redovima, već i ukupnim društvenim odnosima. U Gračanici, na primjer, stariji ljudi još uvijek dobro pamte imena jednog svemoćnog sekretara Sreskog komiteta i visokog oficira UDB-e (nije zgodno da im navodimo imena) koji su bili zaveli neviđeni lični teror i represiju u ovom kraju. Pošto su prekardašili svaku mjeru (Gračanlije takvom teroru nisu bili izloženi ni za vrijeme okupacije), uz pomoć Slovenke Vide Tomšič, koja je tada bila u vrhu jugoslovenske partijske nomenklature, spomenuti "dvojac straha" raskrinkan je na Sreskoj partijskoj konferenciji u Gračanici, održanoj sredinom 1950. godine. Tek nakon toga, pošto su im pogledali u leđa, Gračanlije su mogli odahnuti.

Sudeći prema podacima koje nalazimo u ovoj knjizi (128 uhapšenih, 102 ležalo na Golom otoku u periodu od 1948. – 1953.), područje Sjeveroistočne Bosne je u pogledu "informbirovštine" što bi rekli stari aktivisti Saveza komunista, stajalo nešto malo bolje u odnosu na ostala područja u BiH. Bilo bi zanimljivo ispitati uzroke takvog raspolože-

nja – ako prihvatimo činjenicu da bi to mogla biti jedna od specifičnosti Sjeveroistočne Bosne u čitavoj ovoj priči.

Paralelno ili u pozadini događaja oko IB i Ibeovaca, na prostoru Sjeveroistočne Bosne djelovali su i drugi protivnici režima (mladi muslimani, križari), zbile su se i dvije seljačke bune manjih razmjera (oko Živinica i Kladnja), došlo je do pojačane diferencijacije unutar vjerskih zajednica. Autor je argumentovano pokazao da je informbirovski pritisak otvarao prostor za djelovanje i ostalih protivnika režima na ovom prostoru, koji su upravo u tom periodu počeli dizati glave. To su najzanimljiviji dijelovi ove studije, koji otvaraju nova pitanja za historijsku valorizaciju i istraživanje uzroka i posljedica tih, do sada malo poznatih događaja. Jedno od takvih pitanja može da glasi: da li je antiinformbirovski front, od brutalne policijsko-udbaške represije, do ideološko-političkog drilovanja običnog naroda, tuzlanskih i banovičkih rudara, te drugih radnika tuzlanskog bazena, bio nešto jači na području Sjeveroistočne Bosne u odnosu na neke druge krajeve i da li je to razlog što je otvorenih informbirovaca bilo srazmjerno manje, a drugih protivnika režima više. Ukoliko bi se dokazalo da je taj antiinformbirovski, partijsko-politički front bio čvršći i jači u Tuzlanskoj regiji u odnosu na druga područja Bosne i Hercegovine, onda bi se, uz određene ograde, moglo zaključiti da su i kasniji unutarpartijski obračuni u Tuzli, sve do najpoznatijeg – sa Pašagom Mandžićem Muratom, legendom revolucionarne Tuzle – posljedica pritajenih sukoba, ispoljenih sumnji u neka tumačenja ratnih događaja i uspostavljenog odnosa snaga u toku slamanja IB-a.

I da zaključimo: knjigom "Informbiro i Sjeveroistočna Bosna, odjeci i posljedice sukoba KPJ – Informbiro (1948. – 1953.)" dobili smo zanimljivo historiografsko štivo u takozvanoj regionalnoj ili lokalnoj historiografiji, koje nije ni pretendovalo da dadne odgovore na sva pitanja jednog složenog i značajnog historijskog događaja, ali ono je značajno po tome što je mnoga od njih otvorilo za neka buduća istraživanja.

¹Informbiro i Sjeveroistočna Bosna, odjeci i posljedice sukoba KPJ – Informbiro (1948. – 1953.), "Feri" Tuzla 2005. 82, 83

Ako zanemarimo navedene i još neke sitnije nedostatke, (oslanjanje gotovo isključivo na partijske izvore), možemo konstatovati da je Denis Bećirović ovom svojom prvom knjigom uspješno "istrčao na teren" historiografije. Na stranicama ove knjige otkrivamo autora koji znalacki povezuje historijske činjenice, uspješno ih uspoređujući ili konfrontirajući izvlači pravilne zaključke i definicije, koje saopštava čitaocu jednostavnim i zanimljivim stilom, što se nikako ne smije zanemariti u ovom poslu.

Prof. Omer Hamzić

Hazim Hodžić, More do koljena (priče i komedija u tri čina "Haj'mo na janjetinu"), "Denfas", Tuzla, 2005.

NAKON NEKOLIKO objavljenih knjiga iz oblasti publicistike i historiografije (ratna hronika "Opet vidim Bosnu", "Sinovi Bosne", "Srebreničko srednje obrazovanje 1975. - 2000. godine) i romana "Korak od zaborava", Hazim Hodžić je prošle godine "svratio na sebe pažnju" nevelikom knjižicom "Druga strana čaršije - šaljive priče", koja je u nekim glasilima ocijenjena kao "pravo osvježanje u našoj, po kvantitetu obimnoj, a po kvalitetu često upitnoj izdavačkoj produkciji". U toj knjizi Hodžić je uspio "da od obične male narodne šege ili anegdote... napravi umjetničku prozu vrijednu pažnje".

Primjenjujući isti stvaralački postupak ili manir, knjigom "More do koljena", koju čini osam priča, plus jedna komedija, napravio je korak dalje - od kratke duhovite priče do razvijene prozne forme, koja nosi sva obilježja, savremene, dobro strukturirane novele, odnosno komedije. Tematski okvir svih osam priča i komedije "Haj'mo na janjetinu" koje se nalaze između korica ove knjige, vezuje se za Srebrenik (Kamengrad) i nekoliko manjih ili većih sela u trouglu Srebrenik - Gradačac - Gračanica. Vremenski zahvataju (izuzev jedne ili dvije priče) period od početka takozvanog. ranog post revolucionarnog doba (vrijeme prolaska omladinske pruge Brčko - Banovići i prvih vozova kroz Srebrenik 1947.godine, vrijeme prvih perlon-košulja, šimi cipela i šušlavaca umjesto

kožnih kaputa "ala Udba"), pa do početka urušavanja samoupravnog socijalizma, opće društvene i moralne krize koja će se nakon kraha tog sistema završiti katastrofom. Iako se ta krupna društvena gibanja nigdje direktno ne spominju, njihova potmula tutnjava negdje izvan scene, dok čitamo ovu prozu, kao da dopire do naših čula kao jeka koja ne sluti na dobro.

Bazirajući svoju priču na manje-više poznatim anegdotama u tom kraju, odnosno stvarnim događajima, čijim je svjedokom bio ili je o njima slušao u časovima "ljudovanja" po seoskim sijelima i prelima od Dubokog Potoka do Špionice, Hodžić je smjelo "zasjekao" u jedan dosta specifičan društveni i socijalni milje i složio zanimljiv prozni mozaik o običnim ljudima i njihovim neobičnim sudbinama, o njihovim malim i velikim patnjama, pomjerenim nagonima i strastima. Svaka od tih njegovih "zasjeklina" čvrsto se vezuje za jedan lokalitet, za jedno mjesto, za jednu scenu. Na toj sceni "dešava se sva priča", koja se rijetko prelijeva izvan granica tako određenog prostora. U okviru tih granica odvija se specifično komešanje karakterističnih likova, od kojih opet "svaki ima svoju pjesmu", odnosno neki svijet za sebe u konfrontaciji sa sijaset drugih mikrosvjetova koji se prepliću, dodiruju ili sudaraju na tom određenom mjestu. U priči "Kraljev most" sva je frka oko tog mosta. Preko njega se dolazi i odlazi, čeka i sačekuje, radi i ne radi. "More do koljena" efekatan je naslov jedne priče, koja se ne bavi "tom i tom populacijom", već ima drugačije, malo pomjereni značenje. Riječ je o kasapskoj pijaci, koja je sama po sebi more do koljena. "Lokal u pola pet" je priča o ranom lokalnom vozu koji se, hukćući i stenjući, kreće ili bolje reći valja sa svojim "šarenim" tovarom prema Tuzli. Voz "u pola pet" je društvena slika jednog vremena, nešto malo pomjereni i naherena, od realnog do nadrealnog, ali i metafora jednog načina razmišljanja i simbolika uzaludnosti i prolaznosti života. Slične karakteristike ima i priča "Cirkus na vašaru", u kojoj je na sceni seosko vašarište, sa kompletnim pucanjem i pjevanjem", jer, kako objašnjava pisac, "narod mora imati jebalište, đe će se

makar koji put godišnje najest, napit, pobit i povalit šta u žitu!? Da nije ovdje bilo bi na drugom mjestu” (str. 43)

“Uzbrdosko sijelo” je sumorna priča o seoskoj pijanki u jednom teško zadimljenom prostoru, u tamnoj atmosferi, koja se pretvara u orgiju i završava tragično. U priči “Crveni porub” sve se vrti oko Ademove kuće itd.

U pomeutih pet priča nema glavnih likova, ali nema ni sporednih. To bi i mogla biti njihova neka zajednička karakteristika. Mjesto radnje je ustvari glavno vezivno tkivo priče. Bez toga, kao da bi se svaka od tih priča raspršila. Sve što se pojavljuje na sceni u isto vrijeme se pojavljuje i kao glavni lik ili bi moglo da bude glavni lik, od ptice u zraku do posljednjeg pijanca u jarku.

Dok je prethodno spomenutih pet priča vezano za jedno mjesto, priče “Murga” i “Muke-hadži Omerove” vezuju se za sudbinu ličnosti, čija su imena ugrađena u njihove naslove, s tim što se ova posljednja po načinu obrade i pristupu potpuno izdvaja iz čitavog tog ciklusa. U njoj nema iskrivljenih humornih, već je više tamnih, sumornih tonova, sa svim obilježjima dobro “potrefljene” psihološke drame ili tragedije – s mudrom porukom na kraju kad čovjek svodi bilans sam sa sobom: “Jesam s tugom i s bolom živio ovih pedeset godina i to nosim u mezar, al’ nisam s mržnjom. Bilo bi to još teže. Mržnja ne liječi, ona vuče osvetu, a to nije dobro za one koji ostaju na ovome dunjaluku. Istina i pravda su nada u bolji život. Jah! (str. 84)

Sve što je na sceni u ovim pričama, u nekom je čudnom pokretu, životnom zamahu, pokreću se ljudi, životinje, priroda. Ni opis prirode kod ovog autora nije statičan: “Prodoran zvuk ustalasa i vrbake pokraj tihe rijeke, golubovi i ostale sanjive ptice prhnu iz svojih gnijezda, probudi se čak i dijete pod dalekim Kukorom. Škripa kočnica, čitavih 300 metara, praćena je snažnim ispuštanjem jakih mlazeva guste crno-bijele pare, koja kao gust oblak prekrije putnike s obje strane kolosijeka.” (str. 38)

“Haj’mo na janjetinu” je komedija u tri čina s klasičnim obilježjima komedije naravi

i gotovo klasičnom tematikom vlasti (motiv Branislava Nušića) i revizora (Gogolj) koja je smještena na scenu jednog općinskog komiteta i jedne kasapske krčme “s prenoćištem”. Iako ova komedija može biti izvanredan predložak za dobru pozorišnu predstavu (pri čemu će se eliminisati izvjesna razvučenost radnje), opći utisak je da na svojoj prozi Hodžić ima mnogo sigurniju ruku u odnosu na dramske tekstove. Drugi dio komedije “Haj’mo na janjetinu”, mnogo je bolje “popakovan” u odnosu na prvi čin. Pojedine anegdote koje se vezuju za Džafera kao živu legendu Srebrenika, nisu najsretnije ukomponovane u tok dramske radnje, što se svakako može popraviti tokom same postavke komedije na scenu.

Mada sa izvjesnim pretjerivanjem (ponegdje do karikaturalnosti) što je, na neki način, odlika i njegove proze, Hodžić je u ovoj komediji, iako kroz smijeh i šegu, uspio dočarati krizu jednog sistema koji se urušio u našu sveopću tragediju. Na ivici te tragedije, kao na ivici ponora, simbolično se i završava ova komedija. Oni, to jest vlastodršci su sišli sa scene, “sjahali” konačno i – otišli na jagnjetinu”.

Potom se spustila zavjesa nad našim tragičnim sudbinama.

Autor je pokušao da zasiječe pravo u život, “do koske”. Ta srž, ogoljenost života dočarana je snažno, umjetnički dosljedno, tako da, čitajući pojedine pasuse, gotovo osjećamo neugodne mirise rakije, znoja... vidimo flašu koja hoda “od ruke do ruke”, “proradio onaj bostan, janjetina se razvarila, skoro svi bi se morali olakšati...” (str. 51) Za nečiji ukus u ovoj prozi možda ima i suviše naturalizma, sočnih izraza, psovki. U njoj je potpuno izostao postupak šminkanja života neprirodnim “knjiškim” bojama, što je svakako jedna od vrlina ove knjige. Naprotiv, evo još jednog primjera: “Za desetak minuta počnu se isparavati debele, kao sunder, natopljene kišom rudarske bunde, širi se vonj neopranih nožnih šuferica, ispod pazuha zaudara smrad znoja, dime se zapaljene cigare krdže i pepeo pada po glavama onih što su niži u toj presovanoj gomili koja jedva diše.” (str. 40)

U nastojanju da dočara život onakav kakav jeste, u ovim tekstovima nalazimo bogatu fraziologiju od koje bi se mogao napraviti zanimljiv rječnik lokalnih naravi, sentimenata. S druge strane, svaka od tih narodnih fraza i poštapalica, podrugljivih i šaljivih napjeva, efektno dočarava najvažnije osobine ličnosti “Kad pije Šabulja, nek pije i patos” (str. 35), razne životne situacije i pojave (primjer kletve: “Dabogda vas voz satro”), karakteristične detalje (“Zadio stodinarku u vrh šargije” (str.29), “U Tinji parnjača 20 minuta redovno pije vodu” (str. 40) Nekad se doimaju kao male narodne mudrosti i poslovice. Evo primjera: “Rakija, ljudi, skida s čovjeka i kredit” (str.28), “Sretan kao da mu je neko čitavu stranicu prepisao u grunt” (str.28), “Rijetko su kad rudari gurali voz” (str. 41) Poneki podrugljiv napjev doima se više od poruke (primjer: “Moja mala nakarikala se, trajnu dala podašišala se” (str. 45)

I da zaključim: unošenje takozvane lokalne boje karakteristično je obilježje stvaralačkog postupka ovog autora. Romantičari su najčešće koristili lokalne boje da bi predstavili lako uočljive osobenosti nekog kraja, njegove prirode, klime, običaja, naravi, nošnje ili opisujući neke egzotične krajeve. Realisti su lokalne boje upotrebljavali radi postizanja spoljašnje istinitosti opisivanih likova i njihovog života. Ovaj autor svoju lokalnu boju, pored dokumentarne i dekorativne zanimljivosti, predstavlja kao materijal “koji se umjetnički oblikuje u svojoj istorijskoj utemeljenosti i ljudskoj dramatičnosti” To je, zapravo, manir Hasana Kikića, Midhata Muratbegovića, Zije Dizdarevića i drugih velikih imena takozvane regionalne književnosti. To je, svakako, kompliment za autora knjige “More do koljena”.

Prof. Omer Hamzić

Pedeset godina Arhiva u Tuzli (1954. – 2004.), Monografija, Arhiv Tuzlanskog kantona, Tuzla 2005.

U POVODU obilježavanja pedeset godina postojanja i rada Arhiva Tuzla, izašla je monografija, koja predstavlja sintezu razvojnog puta Arhiva u proteklih pola vijeka njegovog postojanja i rada. U njenoj pripremi i

publikovanju učestvovali su članovi kolektiva kao i saradnici Arhiva. Monografija sadrži pet poglavlja koja su dalje podijeljena na manje cjeline ili podpoglavlja.

Razvojni put Arhiva, “od servisa općinskih struktura vlasti do respektabilne arhivske ustanove”, čini tematski okvir prvog poglavlja, čiji je naslov “pozajmljen” čitavoj monografiji. To prvo, “nosivo” poglavlje potpisuje Dr. Azem Kožar, sadašnji šef Odsjeka za historiju na Filozofskom fakultetu u Tuzli, koji je dao lični pečat i, nesumnjivo veliki doprinos razvoju Arhiva kao njegov višegodišnji rukovodilac. Bez imalo subjektivizma, na preko 60 stranica i u okviru 13 podpoglavlja, uspio je dati dosta sažetu, ali preglednu retrospektivu razvoja te ustanove i njene djelatnosti u proteklih pola vijeka.

Za pet decenija postojanja i rada Arhiv Tuzla je u granicama svojih mogućnosti uspješno rješavao najsloženija pitanja arhivske struke i nauke. To se prije svega odnosi na sam naziv i teritorijalnu nadležnost koju je vrlo često morao mijenjati. Ništa bolja situacija nije bila ni sa prostorom i opremom. Prostorni kapaciteti koji su korišteni i koji se trenutno koriste su nedovoljni za narasle potrebe kvalitetnog preuzimanja arhivske građe, a i oprema je zastarjela i zahtijeva zamjenu novom i suvremenijom. Kad

je u pitanju stručnost i broj arhivskih uposlenika, stanje se stalno mijenjalo, a najviše sa početkom agresije na našu zemlju 1992. godine. Tada se iz različitih (ratnih) razloga drastično smanjio broj arhivskih uposlenika. Danas ova ustanova za sve nove uposlenike organizuje polaganje stručnog arhivističkog ispita, a u cilju stvaranja što kvalitetnije kadrovske strukture. Ipak, i pored svih poteškoća Arhiv ne zapostavlja kulturno obrazovne sadržaje koji su važan i nezaobilazan sektor rada svakog arhiva. Organizovanje arhivskih izložbi, predavanja, saradnja sa školama i masmedijima je najbolji način da arhivi postanu otvoreni za građane i društvo u cjelini, što, ustvari, i jeste njihov glavni cilj. Osim toga, Arhiv Tuzla veliku pažnju posvećuje stručno-arhivističkom i naučno-istraživačkom radu kao i stručnoj i institucionalnoj saradnji. Posljednje podpoglavlje posvećeno je radu Arhiva u ratnim uvjetima (1992. – 1995.). Tada je, i pored veoma teških uslova za rad, ova ustanova uspjela spasiti veliku količinu arhivske građe. Sačuvani su postojeći, a nastali su i novi arhivski fondovi, čime je onemogućeno ponavljanje negativnih historijskih iskustava - da sa svakim ratnim vihorom bude uništena sva relevantna arhivska građa.

U svojoj pedesetogodišnjoj djelatnosti i postojanju, zaključuje autor poglavlja Dr. Kožar, Arhiv u Tuzli je, "bez obzira na ime pod kojim je djelovao i teritorijalnu nadležnost koju je imao, dijelio sudbinu nastajuće arhivske djelatnosti Bosne i Hercegovine. Nalazeći se u stalnom raskoraku između nominaliziranih društvenih proklamacija i realnih potreba struke, Arhiv je, vremenom, postajao sve respektabilnija stručna institucija sa sve razuđenijim spektrom djelovanja."

U drugom poglavlju korisnicima su predstavljani podaci o arhivskim fondovima i zbirka koji se nalaze u arhivu. Autori poglavlja su Mr. Izet Šabotić, sadašnji direktor Arhiva i Nermana Hodžić, uposlenik na obradi arhivske građe. Iako su u proteklom vremenu već objavljene dvije publikacije sličnog sadržaja, smatralo se da bi povodom obilježavanja pedesetogodišnjice trebalo

dopuniti stari i dati novi pregled arhivskih fondova i zbirki. Na taj način korisnicima se omogućuje upoznavanje sa osnovnim podacima o arhivskoj građi i pojednostavljuje postupak pretraživanja i njenog korištenja u različite svrhe. Arhivski fondovi i zbirke u ovom arhivu grupisani su u tri osnovne cjeline i to: arhivski fondovi, arhivske zbirke i porodične i lične zbirke. Arhivski fondovi su dalje razvrstani u podgrupe po oblastima djelovanja i to: javna uprava, pravosuđe, društveno-političke organizacije i udruženja, obrazovanje, nauka i kultura, privreda i vjerske organizacije. Za sve fondove i zbirke koriste se jednoobrazni obrasci, koji sadrže: signaturu, pun naziv arhivskog fonda i zbirke, bilješku o tvorcu fonda, granične godine arhivske građe, količinu građe, te njenu sređenost i cjelovitost. O svim fondovima i zbirka, koji su arhivistički obrađeni, dati su detaljniji podaci i šira objašnjenja, dok to nije bilo moguće uraditi za fondove koji nisu arhivistički obrađeni. Na ovaj način je korisnicima, naravno sa određenim nedostacima, predstavljeno cjelokupno kulturno blago Arhiva, svrstano u oko dvjesto arhivskih fondova i zbirki. To bi im, svakako, trebalo omogućiti lakše pretraživanje i snalaženje u korištenju arhivske građe.

Autor trećeg poglavlja je Mr. Sead Selimović, viši asistent na Filozofskom fakultetu u Tuzli. U njemu su, po abecednom redu, date bio-bibliografije bivših i sadašnjih zaposlenika Arhiva. Za neke od njih dati su kompletni podaci sa fotografijama, dok su za ostale prikupljeni samo osnovni podaci.

Četvrto poglavlje je priredio Mr. Izet Šabotić i naslovljeno je kao "Perspektive razvoja Arhiva". Kao što se vidi iz samog naslova, kroz ovo poglavlje predstavljani su budući planovi Arhiva. Tu se prije svega misli na upravne poslove, zaštitu i obradu arhivske građe u Arhivu, zaštitu arhivske građe u posjedu stvaralaca i imalaca, kulturno-obrazovne poslove, djelatnost biblioteke i čitaonice Arhiva, informatičko-dokumentacione poslove itd. Osim toga, Arhiv će u svom daljem razvoju, kao i do sada, biti nosilac arhivske djelatnosti na području Tuzlanskog kantona. Ta djelatnost bit će obavljana u

skladu sa utvrđenim zakonodavno-pravnim normama. Dalje su, u tom poglavlju, predstavljene još neke osnovne pretpostavke budućeg programskog djelovanja Arhiva kako bi u skorijoj budućnosti prerastao u modernu i savremenu arhivsku ustanovu. Međutim, da bi se ti planovi ostvarili, potrebna je, pored prisutnog entuzijazma arhivskih zaposlenika, i jača podrška i pomoć države.

U petom, posljednjem poglavlju dati su prilozima, čiji su autori su Mr. Izet Šabotić, H. Fetahagić i S. Adrović. Tu se radi o prilozima preuzetim iz arhivskih fondova i zbirki, zbirke fotografija i iz hemeroteke. Zatim je dat pregled zaposlenog osoblja Arhiva u periodu od 1954. – 2004., pregled korišćenja arhivalija i knjiga u istom tom periodu, pregled dobitnika priznanja i zahvalnica, te pregled objavljenih izdanja Arhiva.

Na kraju, može se reći da je objavljivanje ove monografije pun pogodak zaposlenika Arhiva i njihovih spoljnih saradnika. Ona predstavlja značajno stručno dostignuće kako za tuzlansku arhivsku instituciju tako i za širu javnost. Takođe, predstavlja značajan izvor informacija o arhivskim fondovima, perspektivama i planovima te ustanove, a može biti i podloga za razumijevanje suvremene bosansko-hercegovačke arhivske teorije i prakse druge polovice 20. i prvih godina 21. stoljeća. Zbog toga je ova monografija dobrodošla i stručnjacima i svima onima koji hoće nešto više da znaju o prošlosti na osnovu prvorazrednih historijskih izvora.

Prof. Nermina Halilović

**Mevludin Spahić, Pečat ulice (priče),
Bošnjačka zajednica kulture "Preporod",
Gračanica 2005.**

NEVELIKA ZBIRKA, uglavnom kratkih priča, Mevludina Spahića, ovdašnjoj i široj publici poznatog kao pisca pripovjedaka, pjesama i drama, tematski je vrlo raznovrsna i teško ih je sa tog aspekta jednostrano i precizno odrediti. Prevladava socijalna tematika, ali je skoro u svakoj priči prisutna i neka druga tematska dimenzija. Spomenut ću sljedeće: ljubavne, političke, filozofske, mistične, otuđenosti i ljudske izgubljenosti, nepredvidljivosti ljudske sudbine i nemo-

gućnosti ljudske spoznaje svijeta oko sebe. Tako se priče tematski ne ponavljaju i zato imaju draž raznovrsnog i interesantnog, ponekad čudesnog i snoviđenjskog. Kratko rečeno: savremena tematika.

Međutim, takvu tematiku Spahić obrađuje i razrađuje, vezujući je za prepoznatljivo poslijeratno vrijeme, za socijalni i ambijentalni prostor, nama blizak, tu oko nas. O tome govori i naslov zbirke *Pečat ulice*, ali i naslovi priča u njoj su vrlo indikativni, pa bi se zbirka mogla percipirati, sadržajno i idejno, i pomoću njih: *Litica, Lomača, Rasutost ništavila, Ljudi iz otkaćenog vagona, Kloniranje ličnosti, Puževi* i slično, ali bi ta recepcija, možda, bila površna. Zato ovdje više treba obratiti pažnju na taj socijalni milje. To je vrijeme poslije rata, puno trauma svake vrste, vrijeme svekolike destrukcije čovjeka, njegove svedenosti na (vrlo malu) upotrebnu vrijednost, vrijeme novih *faraona* koji su se, kako se to frazom kaže, u restituciji i prelasku na kapitalizam odlično snašli, okružili svoje vile žicom i *dobermanima*, vrijeme političkog kaosa, zaostalih *mina* u stvarnom i prenesenom značenju te riječi.

Pod Spahićevom spisateljskom lupom, ipak, nisu u prvom planu ti likovi. Njegova puna pažnja okrenuta je običnom čovjeku, makar da je on besposličar, alkoholičar, geolog, student, težak, skitnica, alpinist, talentovani fudbaler itd. To je, zapravo, *Galerija raznovrsnih likova*, koja proizlazi iz Spahićevog vrlo bogatog ljudskog i profesionalnog života i raznovrsnih interesovanja, jer se, na sreću, kod Spahića podudaraju ono ljudsko i književničko (umjetničko).

Svi ti likovi se kreću u svijetu *lutaka punjenih slamom* i svi su nekako bliži margini života nego njegovom središtu. Zajednička im je jedna apsurdna pozicija u kojoj se nalaze, u kojoj više sanjare o životu nego što žive, više se nadaju nego što čine, kao da čekaju *sutra nekog Godoa*, kao kod Samjuela Beketa, pa da i njima svane. A i kad čine nešto, to je češće ambis (*Puževi, Ljudski razmak, Litica* i druge priče). Još jedna osobina im je zajednička: oni nisu ni na tom dnu života (kao što bi rekao pokojni Toma Zdravković) bez neke, nekad vidljive, nekad ne-

vidljive svijesti, nade i vjere u ljudskost i to je ono što je vrijedno u Spahićevom književnom angažmanu i što nadrađa skoro naturalističku sumornost socijalno-psihološkog miljea njegovih priča. To je ono zbog čega se piše i zbog čega se i čita.

Što se tiče strukture i kompozicije, Spahićeve priče su, uglavnom, kratke, izuzev priča *Pečat ulice*, *Pećina* i *Rasutost ništavila*, koje su nešto dulje i složenije strukture i koje su neobičnije. Ali u svakoj od njih, kompozicija je prepoznatljiva i čvrsta.

Skoro u svakoj priči ekspozicija je vremensko i prostorno lociranje koje nenametljivo i lagano započinje (*Pečat ulice* str. 9, *Ljudi iz otkaćenog vagona* str. 77, *Džomba*, str. 70). Poslije ekspozicije, u priču ide uvođenje likova sa prepoznatljivim fizičkim osobnostima, sa postepenim karakternim profiliranjem kako se priča razvija, koje vrlo često biva ostvareno, pored pričanja u trećem licu i u, za Spahića, vrlo prepoznatljivom zgrnutom dijalogu (*Pečat ulice*, str. 15), koji je odavno jedan od kvaliteta njegove proze. A onda priča ulazi u kulminaciju, koju u većini priča Spahić i ne zaokružuje jasnim i očekivanim epilogom, nego ostavlja čitaocu da sam završi priču (*Litica*, *Džomba*, *Spavajuća smrt*, *Rasutost ništavila* dr.), što takođe smatram kvalitetom Spahićeve naracije.

Dakle, pred nama je zbirka priča koja će svojim sadržajem, ljudskim angažmanom, bogatstvom likova zaintrigirati čitaoca i nikog neće ostaviti ravnodušnim.

Prof. Mehmed Nurikić

Prof. dr. Muharem Zildžić, mr. Ervin Alibegović, mr. Ajša Tulumović, Ishrana, savjeti & zdravlje, "Penn", Tuzla, 2005.

Publikacija pod nazivom "Ishrana, savjeti i zdravlje" autora prof. dr. med. sci. Muharema Zildžića, mr. med. sci. Ervina Alibegovića, mr. med. sci. Ajše Tulumović i saradnika, satkana u četiri poglavlja, predstavlja moderno koncipirano štivo, namijenjeno širem krugu čitalaca, ali po svom vrlo edukativnom sadržaju i štivo koje može služiti i u edukaciji zdravstvenih radnika. Kao što u eri uznapredovale medicinske znanosti ne smijemo zaboraviti osnovne liječničke vještine

pregleda, tako i u pravoj ekspanziji lijekova visokih terapijskih potencijala ne smijemo zaboraviti i osnovne mjere higijensko-dijetetskih postupaka koje ova publikacija cjelovito, sažeto i na moderan način obrađuje. Snažne slikovne poruke, jasni tabelarni prikazi, prihvatljiv stil i jezik bitne su karakteristike publikacije što zacijelo pokazuje da se radi o dobro osmišljenom konceptu multipotentne namjene. Ovakva publikacija kao novina na prostoru Bosne i Hercegovine nosit će snažnu poruku o neprestanoj potrebi brige za očuvanjem i unapređenjem zdravlja, kako pojedinca, tako i šire zajednice. Ona jasno pokazuje da i sami možemo i moramo mijenjati koncept života, navike u ishrani i koristiti na medicinskoj znanosti bazirane stavove koji doprinose promociji zdravlja, prevenciji bolesti i poboljšanju kvaliteta života. Ovu knjigu preporučujem za širi krug čitatelja i za edukaciju uposlenika u zdravstvu, te za edukaciju učenika i studenata. (iz recenzije)

Prof. dr. med. sci. Kasim Muminhodžić

Nijaz Omerović, Knjiga od praha i snova (pripovijetke), Bosanska riječ, Tuzla, 2005.

Pojava akademskog slikara Nijaza Omerovića u književnoj i kulturnoj periodici nije novijeg datuma. On se javljao sa pričama, esejima, feljtonima, pa i političkim tekstovima. Rukopis priča pod naslovom "Knjiga od praha i snova" čini se kao očekivano ishodište Omerovićevih spisateljskih nastojanja. I ne samo to... Ovaj rukopis na jedan novi način prečita borhesovsku poetiku, šireći bibliotečki labirint na Istok, a posebno prema sufijskom misticizmu.

Omerovićev rukopis pod naslovom "Knjiga od praha i snova" nedvosmisleno upućuje na ove uticaje, što, inače, nije ništa novo, budući da sa borhesovcima živimo već nekoliko desetljeća. Šta je, onda, novo? Pa to da jedan pisac iz evropskog islamskog kruga otvara vrata zapadnog ekskluziviteta, da istočne teme zahvata sa, kako god to zvučalo, kolonijalne tačke gledišta. Istok preko Zapada saznaje ko je i šta je, jer zapadna medijska i kulturna nadmoć diktira tokove istine i vrijednosti. Nijaz Omerović, pak,

ne pripada ni jednom ni drugom svijetu u potpunosti, on je na kulturalnom razmeđu, i otud se njegovi uplivi u istočnu i zapadnu misao doimaju prirodnije i spontanije, nego kad nam ma koji zapadni pisac objašnjava egzotiku istočnih svjetova. Istok, kao postkolonijalno područje, koje svoju traumu živi i u kulturnoj stvarnosti, nije imao priliku da na ma koji način tumači Zapad, jer Zapad tumači i sebe i Istok. Nijaz Omerović nema postkolonijalnih kompleksa, i on u akceptiji ovih svjetova ima suveren i prirodan odnos, jer su ti svjetovi dio njega, i Bosne u njemu. Dakako, ove bi se nijanse mogle iščitavati na primjerima iz rukopisa, ali to tragalaštvo treba ostaviti čitateljima.

Fatmir Alispahić

Ahmed Hanić, Pobjeda je uvijek slatka (memoarski zapisi), Bosanska riječ, Tuzla, 2005.

Memoarska literatura nije uvijek pouzdan "saputnik" historije, učiteljice života. Ocjene, stavove i činjenice u tim knjigama ne prate faksimili, dokumenata, historijski izvori. Svu odgovornost i sav rizik na sebe preuzima autor.

Ahmed Hanić, autor ove knjige, borac, komandant, pukovnik, brigadir - sudionik i akter velike bitke za Gradačac (1992. - 1995.), pouzdan je svjedok sudbonosne odbrane Bosne i Hercegovine na tom prostoru. Svjestan spomenutog rizika, odlučio je da "baci na papir" svoja sjećanja i javno ispiše svoje viđenje tih događaja s vremenske distance od desetak i više godina. Knjiga je ispisna gotovo u jednom dahu, na 282 stranice, ima 8 poglavlja i 28 naslova. Kompozicija knjige pruža čitaocu mogućnost da se lako snalazi u štivu i da se uvijek može vratiti na one događaje i sadržaje koji su mu se posebno dojmili i koji ga zbog opisa događaja zaustavljaju na činjenicama.

Hanićevi memoari su veoma intrigantni, smjelo i hrabro kazane i opisane činjenice o ljudima i događajima, koje čitaoca navode na razmišljanje - je li to prava slika naravi, mentaliteta i osobina našeg posavskog čovjeka, onog o kojem je svojevremeno pisao i naš književnik Hasan Kikić? Da li je gola istina ili samo konstatacija autora da u svim ratovima isplivaju na površinu najmračniji porivi čovjeka? To su pitanja i konstatacije od kojih se ni sam autor nije mogao osloboditi. Bio je na licu mjesta, gledao svojim očima, osjećao na svojoj koži, u svom biću. Dok su jedni ratovali, dok su drhturili na mrazu, kiši i snijegu, očima uprtih na onu stranu odakle očekuju neprijatelja, drugi su pljačkali i profitirali na ljudskoj mucu i nevolji.

Na stranicama ove knjige autor ne šteti nikoga, ne prećutkuje, "udara u sridu". To je obračun sa onima koji su svoje lične interese podredili općim i tako dolazili u stalni sukob i sa pravilima ratovanja i zakonima koji su štitili onog koji očekuje pomoć, pravdu i pravičnost u svakom pogledu, bilo kod raspodjele humanitarne pomoći, bilo kod drugih prava i obaveza u tom vremenu-nevremenu - poremećenih umova, svih ljudskih i društvenih vrijednosti. Autor nam vrlo konkretno, rečeničnim sklopovima živog govora i zanimljivog kazivanja dočarava vrijeme u kojem jedva raspoznaje brat - brata, komšija komšiju ... Ima dosta živih ljudi, sukoba, interesa, sudova, puteva i stranputica, garanja u stranice istorije mimo zasluga i vrijed-

nosti. Jednom riječju, ova knjiga je još jedan dokument, posve originalan, o herojskoj odbrani Gradačca, svjedočenje iz prve ruke.

Nakon čitanja ovakve, u osnovi antiratne proze, uvijek se nameće pitanje smisla i besmisla rata i ratovanja - koje je sjajno definisao u naslovu jedne svoje davno napisane knjige avangardni talijanski pjesnik Marinetti: Da li je rat jedina higijena svijeta!?

Djelimičan ili pravi odgovor (kako se uzme) na to pitanje dao je Hanić negdje na kraju svoje knjige: "Ovaj naš oslobodilački rat je pokazao da su u ratu učestvovali oni koji su se borili za domovinu i oni koji su se borili za imovinu; pobijedili su ovi drugi."

Sadik Šehić, književnik

Kemal Ljevaković, Rat-rane moje duše, dnevničko-dokumentarne bilješke, "Planjax", Tešanj 2005.

U ovih deset postdejtonskih godina, ispisana je poduga i pobogata niska knjiga o onome što nam se dešavalo, šta smo radili, šta su nam sve činili i kako smo doživjeli i proživjeli agresiju na Bosnu i Hercegovinu od 1992. do 1995. godine. Knjige su pisane s raznim i različitim motivima, katkad su i ciljevi tog pisanja bivali nejednaki, tu i tamo dijametralno suprotni. Knjige su pisali pisanju vični, ali i oni koji su uskraćeni za taj dar. Konačno, iako to nije osobitog poštovanja vrijedna vrлина, pisane su i knjige po zadatku, pošto je u nas - i u ratu, a i poslije - uvijek bilo dovoljno onih koji su umislili da mogu dijeliti razne zadatke, pa su se, valjda *u žaru borbe*, znali *naklatiti na kosti* i nekom pisanju sklonom jadničku...

Raznih, dakle, knjiga imamo o apokaliptičnoj prvoj polovini posljednje bosansko-hercegovačke decenije 20. vijeka. Raznih knjiga, s nejednakom važnošću i, obično, više nego jasno specificiranom vremensko-vrijednosnim dometom. Srećom, vrlo je malo - gotovo nikako ih nema - knjiga, za koje bismo, mirne duše, mogli kazati da bi bolje bilo da se nisu pojavile. Bar kad je riječ o stanju na strani, koja se u ratu branila i prema kojoj je svoju čeljust bila razjapila pomamljena fašistička avet. Ogromna većina knjiga - a i to je čvrst dokaz trijum-

fa pravde, istine i časti - vrijedan je doprinos ovjekovječivanju rata i ljudi i događaja u ratu. I tako ih valja trenutno, ali i dugoročno vrednovati.

Ovog puta smo u prilici da se susretnemo s jednom od takvih, trajno vrijednih i dragocjenih knjiga. Kemal Ljevaković je napisao *Rat-rane moje duše*, čineći nam - već samim naumom da napiše knjigu o onome što je bilježio u ratu i o onome što se njemu i oko njega dešavalo - veliku uslugu: s jedne strane, onome ko nije znao dovoljno o stradanju i borbi u Tešanjci i okolini, ponudio je vrlo preglednu hronološku, dokumentarističku, emotivno-intimnu evokaciju, a s druge strane - učesnicima, onima što su bili tu, na licu mjesta, darovao je pregršt povoda za podsjećanje na zbivanja, ljude, stradanje, nesreću, ali i sreću borbe, slobode, časti i ničim okaljane etike.

Vjerovatno sasvim nesvjesno, nošen spontanitetom časnog čovjeka, dugogodišnjeg pedagoga, a potom i borca s prve linije, Ljevaković je - prije i više do svega - ponudio svojevrsan kroki za samoportret čovjeka, koji je, i pored svega i uprkos svemu, čovjekom uspio ostati. Ni sva nesreća, zlo, tragedija, smrt - koji su ga okruživali, ni sva bezočnost agresorskog bezumlja, ni očigledan debalans između pravde i nepravde, istine i laži, koji su ga pritiskali do nepodnošljivosti, nisu u njemu uspjeli ugroziti, a još manje neizlječivo raniti čovjeka.

Samo takav, hoteći se, prije svega, legitimisati čovjekom, autor je - prirodno - od samog početka ove dnevničko-dokumentarističke proze, naročitim svjetlom obasjao sebe i svoju intimu, posvećujući knjigu najdražim bićima - svojim kćerima i supruzi. I onda će dodati da je to što piše "hronika moje duše", kojom ostavlja "pisani trag o onima koji ne umiru, a za one koji dolaze ovom svijetu".

Tako, na svoj način dešifrujući svoju namjeru, Kemal Ljevaković nas priprema za to da, kao čitaoci knjige, sve što slijedi - primimo onako kako se štivo ovog tipa jedino i može primati: najprije se postaviti u ulogu onoga ko piše i, zajedno s njim, doživjeti ono o čemu se piše, a potom se - svako u

gnijezdu svog iskustva – vratiti petnaestak godina unazad i, u vlastitom sjećanju, proživjeti opet ono što nam se dešavalo u to napako vrijeme, u taj zli vakat, ma gdje bili i ma šta tada radili...

Najupečatljiviji utisak o ovoj knjizi, skromno mislim, može steći onaj ko Kemala Ljevakovića do sada nije poznao. Iz onoga što u knjizi pročita, takav će čitalac saznati sve što mu je potrebno i – kad sklopi korice *Rat-rane moje duše* – imat će osjećaj da Kemala odavno zna, da ga, čak, u dušu poznaje i, dakako, da je bogatstvo to što zna takvog čovjeka.

Samo nekoliko ilustracija iz knjige, dovoljno je da upečatljivo potkrijepi ovaj stav.

Recimo, bilješka “Lijep gest za primjer” – o počecima zajedničke borbe i o uvriježenom uvažavanju i poštovanju drugih i vjere i tradicije drugih.

Ili, pak, pišćeva podrška i zalaganje za ono što su međusobna pisma silom razdvojenih školskih drugarica Belme, Elme i Ivane.

Ili bilješke “Za komšiju dam krv i život” i “Da, poginuo” je.

I još mnogo je takvih ilustracija.

Ono što, uz sve drugo, naročito plijeni čitaocu, pa i pažnju čitaoca, koji ima zadovoljstvo ovakvog predstavljanja ove knjige, zapazila su obojica recenzenata, ali neka i meni bude dopušteno da to kažem: unatoč svemu, i pored sveg zla, nesreće i stradanja, Kemal Ljevaković ostaje uspravan, čvrst, ne koleba se i još sugerije drugima da budu isti takvi.

Bilješka “Krvava žetva”, najbolje to pokazuje. Bezumnim ubicama se postavljaju pitanja, autor je očajnički zapitan, zapitan je svako na strani žrtve, ali – autor beščutnog ubicu, osim što ga pita, ne vrijeđa, ne kune, ne želi mu vratiti istom mjerom... Jer, jedino tako – razlikujemo se od zločinaca, jedino tako imamo šanse da, i poslije svega, ostanemo ljudi...

Uspijeva autor takav ostati i poslije tragičnog 8. oktobra 1995. godine, te krvave nedjelje, kad se već bilo nadomak Dejtona i kad je kraj rata jasno naslućivan. Zločinački avioni su ubijali Tešanjku, ali, opet, nisu

ubili – čovjeka u ljudima. Nevine žrtve su ponovo pale, djeca su pobijena, desetine je ranjenih. Bez razloga i bez krivnje – kao što je bez razloga i bez krivnje bilo sve ono što se odvijalo prethodne tri i po godine – ali, opet, nema poziva na mržnju, na osvetu, na odmazdu...

Samo ono što je ljudsko, neizbježno, potrebno: ne zaboravimo, upamtimo radi onih što dolaze. Nek’ za njih to bude nauk. Da se njima, ni bilo kome drugom, nikad i nigdje ne ponovi!

A da bi otklonio i posljednji mogući trag nesigurnosti ili, pak, da bi i one koji dotad to nisu dokučili, uvjerio u to šta je, kakav je i kakav poratni život i svijet želi, potkraj knjige nam Kemal Ljevaković nudi umjetnički, metaforički, ali i etički snažnu poruku iz bilješke “Pjesme”. Glavni junaci su pjesme, kolege Kemal i Jovo i poruka: i nas, i ove zemlje, i naše djece i djece naše djece – biće i mora biti samo tako, samo ako se, opet, nad zaraslim ranama i nad neugaslim sjećanjem, na porušenom, pa obnovljenom mostu – nađu i zagrlje neki Kemal i neki Jovo, neki Kemal i neki Anto, Franjo i Pero...

Čak i uz rizik da zazvuči patetično, jer visokoetična i humana poruka, u kojem god obliku bila zapisana ili izgovorena, za nekog uvijek može biti slatkasto-odbojna, ne odolijevam potrebi da ovako privedem kraju ovu svoju riječ.

I da se u potpunosti saglasim s onim mjestima iz posljednje bilješke u knjizi – iz “Zahvalnice” – u kojima stoji “U vremenu ostarđoš zapisane riječi”, jer se “podanik riječi” potrudio da sebe potvrdi, a nas obogati.

Napisavši knjigu *Rat-rane moje duše*.

Ni njegove duše, a ni naših duša, ranjenih i onespokojenih, ali duša koje nisu ubijene – sigurno ne bi bilo, onakvim kakve su i kakve će biti vječno, da nije i svjedočanstava, dokumenata i vrijednosti kakva je ova knjiga.

Ako ni zbog čeg drugog, ako ne zbog desetina generacija, koje ja vaspitavao, ako ne zbog ratnog doprinosa, hrabrosti i odricanja, kojima je bio izložen, zajedno sa saborcima, ako ne zbog teškoća, patnji i muka, koje je proživio i nadživio, Kemal Ljevakoviću je, samo zbog ove knjige – potrebno,

jer je ljudski i najmanje što se može učiniti, reći golemo hvala.

Bar to nam je dug i obaveza. (naslov pri- kaza: *Može se čovjekom ostati*)

Zlatko Dukuć, književnik

Lejla Kadić, Što ja nemam čarobna krila (pjesme za djecu), Bosanska riječ, Tuzla – Wuppertal, 2005.

Lejla Kadić, dama je u najboljim godi- nama. Najbolje godine za jednu damu jesu: kad ima dvoje djece koju odgaja i voli, pa zato voli svu djecu na svijetu, a djeca ima- ju sjajnu mamu. To je i događaj u najboljim damskim godinama, koji damu, tj. gospođu mamu pokrene, pa počne pisati za djecu.

Lejla Kadić je pjesnikinja iz Gračanice.

Dakle, takve i takve dame u najboljim godinama, obavezno su gospođe: mame. Ponekad, to doduše, mogu biti i gospoda tate koji se prave: tata-mate. A to im i nije bogzna što. Šta će im to? Ali, puno češće, to su, nasreću, mame, koje pišu pjesme dok su same, čekajući djecu koju vole, da djeca dođu iz škole. Ili, puno gladna, sa igrališta.

Djeca se igraju i ne misle ništa. Baš ih briga. Čampaju se i gombaju, loptama i grudvama bombaju. Dođu zamazana kao rudari. Pri- čaju ko je koga mogao da udari. Ili predri- bla, ili prevari.

Malo urednija djeca dođu iz škole, sa no- vim tajnama koje vole: ko koga voli, u mome razredu, u našoj školi? Ta sjajna tajna, glav- no je pitanje, kasno uvečer i rano u svita- nje. Dakle, znajući sve te tajne, tuge i rado- sti, ljubavi sjajne, Lejla Kadić sjela je pisati, a Jasmin Mujaković počeo risati.

Jasmin Mujaković je ilustrator iz Gračanice.

Jasmin je kriv što je ova knjiga ovako lije- pa, to je bila njegova briga. I, zato, dat ćemo mi njemu! Tom Jasminu! Znat će on! Sve u svemu, tako je nastala ova knjiga dječje radosti i maminih briga. Uvijek, tu negdje, jesu i tate. Ali mame rade, brinu se i pate. A najbolje jest, kad rade dvoje: da se riječi na- pišu i da se oboje. Da se ispišu pjesme, a na- slikaju slike. Da se vide dječje radosti i cike. I da se čuje, malo vike. Nemoj sine pasti! Nije: pasti – travu, već pasti i koljena zgu- liti!

Na vrijeme dođi kući, nemoj duljiti! Hajde, popij mlijeko! Nemoj džaba tu- liti! Budi mi na očima! Ne idi daleko! Ne tamo kod struje! I bježi od guje! I od ljute kuje! Itd.

Shvatimo, dakle Lej- la Kadić, Gračaničanka je, mada vole reći i Gračanka i pjesnikinja je za djecu, ali i ljude i žene koji se osjećaju mladi. To je mogla postati, jer – dobro piše, ide joj od ruke i to dobro radi. Sije i sadi. Rađa i piše. Gri- je i hladi. Miluje i gladi. A djeca vole kad ih neko pazi, pa malo mazi, to ih zarazi. Lejla Kadić sve to i pjesmom izrazi. A Jasmin Mujaković, bez trta-mrta, sve to crta.

A tata ili babo gleda i namiče pare. Njegova bri-

ga su novci. Tate ili očevi, na novce su lovci. A Lejla je mama i ona zna, kako da vas ušuška i zbrine, do sna. Kako da vam s duše brige skine, znate ono: matematika, a ja volim košarku! Dabogda vještica, pojela historičarku! Da Lejla ne bi bila kriva, moram reći kako je ovo naprijed sa vješticom napisao pjesnik Ismet Bekrić, a nešto sam dopisao i ja, pa Ismet i ja, kao džentlmeni, preuzimamo odgovornost za tu priču oko proždrljivih vještica, učitelja, učiteljica, nastavnika i nastavnica – koje bi bilo dobro progutati! Jer, vještice mogu pojesti bilo koga ko se vama ne sviđa!

A, je li znate, da vještice imaju četvrtaste pete?! Ono, znate, stopala su im kao cigle, zato su se na metli digle, da im niko ne vidi tu strašnu strahotu i živu sramotu u njihovom jadnom vješticijem životu!

Lejla Kadić, piše po redu: *Još sam mali i Prljavko, Ljepotan i Tužibaba, Plavi oblaci i Poljubac za majku, Deset prstića i Sama u kući*. Pa onda vrijeme dođe, u školu se pođe: a ko će u školu, nego: *Mali đak*. Da se do škole dođe, mora kroz grad da se prođe, a to je *Put do škole*, tu je i *Semafor*, da se lakše prijeđe ulica, na odmoru dobro dođe *Čarobni cappy*, djeca ga ispiju do posljednje kapi, ne može se u školu bez *Školskog pribora*, nekad se mora dobiti i *Trica*, kakav je to učenik/ca koji ima samo petice? Pa, takvi, nemaju pojma! Jer, ne može se samo učiti i učiti i tako učeći živjeti i mučiti! Ima igara, dobrih knjiga, filmova i drugih briga, pa, šta ćete, čovjek zaboravi napisati zadaću! Ja, kao pjesnik kažem: Ako! Nema veze! Zadaće ima svaki dan pa ćemo napisat sutra, makar jednu!

A tu su i *Ljubimci: Plišani medo, Mačak* koji najbolje prede na svijetu! *Djed i mačak*, obojica su kao neki ljubimci, naročito ako djed sluša, a mačak neće ogrebat! *Moj drug Bobi, Plamingo, Leptir i zeko*, itd. Nekad, samo legnem na *Šareni ćilim*, a onda vidim što god hoću i što mi se sviđa: *Ljubičice* i drugo cvijeće, *Jagode* – volim sa šlagom, *Zvijezde* i oblake koji jezde, *Godišnja doba*, ama što god hoću, kao u snu kada hrčem ili tiho spavam, noću. Eto, pobrojao sam i neke naslove Lejlinih pjesama, kao usput... (*Riječ povodom predstavljanja autorice i knji-*

ge, odlomak, Druga osnovna škola Gračanica, 10. 6. 2005.)

Atif Kujundžić

Kadema Skelić, Ima gore (pjesme), BZK "Preporod", Gračanica

Uzeti si pravo i pisati o djeci doista se mora priznati da je riječ o velikoj hrabrosti, jer mali se broj pisaca usudio pisati, poistovječitvati ili bolje reći analizirati svijet djece, ako i jeste rijetko je kome pošlo za rukom da samu ideju i riječi usklade, tako da sama ideja i riječi budu ideja i riječi djece (...)

Pred nama je knjiga pjesama "Ima i gore" Kademe Skelić, koja kroz svoja shvaćanja djece pokušava da uspostavi kontakt s djecom, ukaže im na određen način što je to život, što je život u okviru obitelji, što je život u danima i godišnjim dobima, čiji je usud prolaznost kao i usud samog čovjeka. Njena dobronamjerna težnja da se približi djeci kao žena i majka s islamskim ahlakom je sasvim prirodna. Zato se i koristi retorikom koja vuče orijentalnome, to jest islamskome...

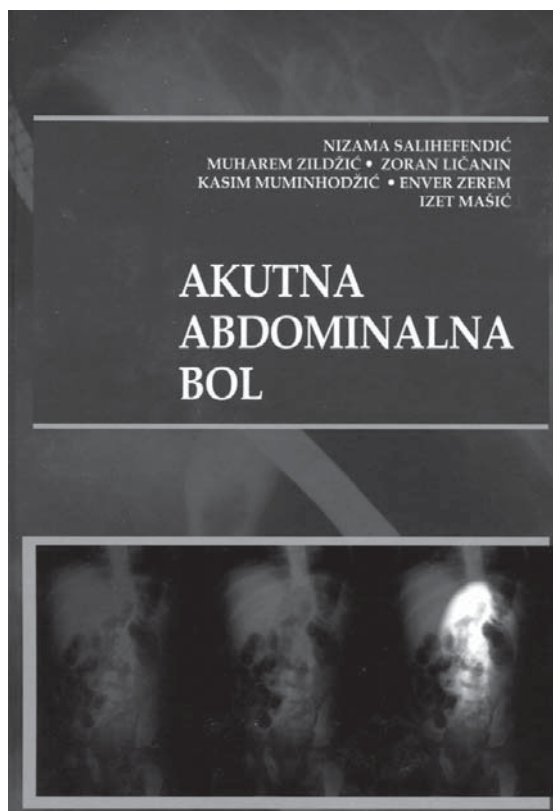
Iz toga nepresušnoga izvora gospođa Skelić se javlja na jeziku težnje, pomalo teškom za dječje razumijevanje. Ako pođemo od konstatacije da je pisac, to jest pjesnik filozof umjetnosti, koji mora (bar bi trebalo) voditi računa o svojim mislima (bez pristranosti) i s kojega izvora potječu, da se zamijetiti da je gospođa Skelić odlučila govoriti jezikom većine... (*iz recenzije*)

Edvin Mujinović

Nizama Salihefendić, Muharem Zildžić, Zoran Ličanin, Kasim Muminhodžić, Enver Zerem i Izet Mašić, Akutna abdominalna bol, monografija, "Avicena", Sarajevo 2005.

Ova monografija, odnosno dijagnostički vodič autorice Nizame Salihefendić iz Gračanice i koautora, obima je 176 strana, ilustrovana sa 118 slika (UZ, CT, MRI, radiografije, sheme, tabele) sadrži 6 poglavlja u kojima je građa izložena kroz prikladan hronološki slijed..

U prvom poglavlju *Akutna abdominalna bol* prikazane su osnovne, odnosno kliničke karakteristike bola koje jasno determiniraju

karakter, početak, intenzitet, trajanje, širenje i lokalizaciju abdominalnog bola. Od značaja je i objašnjenje o povezanosti bola sa drugim simptomima, što ima veliki značaj za kliničko razmišljanje o formiranju konačne procjene i utvrđivanja dijagnoze. U drugom poglavlju *Sindrom akutnog abdomena* autori su temeljito elaborirali termin pseudoakutni abdomen, naglašavajući značaj, distinkciju sa stanjem vitalne ugroženosti bolesnika, odnosno stanjem "pravog" akutnog abdomena. Slijedi poglavlje *Akutni abdomen*, koje lokalizira karakter bola u 9 diferentnih topografskih kvadranta gornjeg abdomena. U četvrtom poglavlju *Pristup odraslom bolesniku sa znacima akutnog abdomena odraslih* prikazane su potrebe za algoritamski (protokolarni) dijagnostički pristup pacijentu, metodama fizikalne pretrage, laboratorijskim testovima i upotrebi dijagnostičkih imaging metoda (radiografija, angiografija). Opisane su i specifično-

sti urgentne dijagnostičke i interventne ultrasonografije u pretragama akutnog abdomena. U petom poglavlju *Pristup djetetu sa znacima akutnog abdomena*, etiološki dat je prikaz abdominalnog bola prema uzrastu (0 – 2, 3 – 11 i preko 11 godina. Fokus je na hipertrofičnoj pilorostenoziji, nekrotizirajućem enterocolitisu, akutnom skrotumu, gastrointestinalnom urogenitalnom traktu i povredama abdomena. Šesto poglavlje *Telekonsultacije u urgentnoj medicini* daje osobnost ovoj monografiji. Osnovni cilj je mogućnost promptne, dvosmjerne veze (konsultacije na daljinu) između subspecialiste i kliničkog egzaminatora, što je nezaobilazno u suvremenim informacijskim tehnologijama, a u kontekstu je naznačenih segmenata pretrage. Lako je procijeniti koliki je značaj postojanja ovog modaliteta, prije svega za samog pacijenta, a isto tako i za njegovog liječnika.

Na kraju svakog poglavlja priložen je spisak korištene literature, sa ukupno 332 reference, od kojih je većina publicirana u posljednjih 5 godina.

Ovo monografsko djelo specifičan je dijagnostički vodič koji precizno usklađuje dijagnostičku brzinu sa definitivnom terapijskom odlukom i u potpunosti solvira jedan vitalan klinički segment, što je i bio glavni cilj ove knjige. U njoj su na prikladan i koncizan način čitaocu dati svi oni neophodni praktični savjeti, nakon čije implementacije ne bi trebalo da postoje krajnje dileme koje se pojavljuju unutar jednog kompleksnog zatvorenog prostora abdominalne duplje. Knjiga je pisana jasnim i prihvatljivim jezikom tako da treba da zaokuplja pažnju svih onih kojima je ova materija u djelokrugu rada i interesiranja, počevši od liječnika opće, urgentne medicine, hirurgije, radiologije, interne medicine, kao i drugih čitalaca.

Prof. dr. Zoran Hadžiahmetović